

Bättre än hjälp till självhjälp

»Poängen är att koppla problem och utsatthet på individnivå till en kollektiv och därmed politisk samhällsnivå«

1791 trycktes en av den tidens boksuccéer, Thomas Paines *Människans rättigheter*, ett försvar för franska revolutionens ideal. Att inte förföljas på grund av åsikter och religion var inte det enda som diskuterades, utan också rätten till välfärd. Även om man teoretiskt och ideologiskt kan slå fast människors lika värde och rätt till friheter och nyttigheter, är det i praktiken en kamp mellan intressen och förhandlingar om gemensamma resursers användning. En milstolpe i svensk rättighetshistoria var 1847 års fattigvårdsförordning. Där fastslogs socknarnas skyldighet att "lemna nödtorftig vård", med överklaganderätt för den enskilde, en rätt som dock upphävdes 1871. Tiderna hade blivit sämre. Rättigheten omförhandlades.

En annan milstolpe var 1913 års allmänna pensionsförsäkring. Även om den inte helt befriade den lokala fattigvården från att understödja medellösa gamla så innebar den ett väsentligt skifte: man skapade system för att förebygga nöd, inte bara hjälpa redan nödställda. Genom avgiftsinbetalningar skaffade sig den blivande pensionären en rätt till grundpension. Men för att det ska bli en medborgerlig rättighet som även innefattar de fattigaste måste risken bäras av ett stort kollektiv, större än socknen – staten.

Staten är viktigt inte bara för det ekonomiska risktagandet utan även för normgivningen. En osannolik kamp och på många sätt samhällelig framgångssaga beskriver förre medicinalrådet Karl Grunewald i sin tegelstenstunga historieskrivning *Från idiot till medborgare*. 1994 ersatte en rättighetslag, LSS, Lag om stöd och service, den tidigare Omsorgslagen. Som på sin tid var radikal: ge de "icke bildbara" barnen rätt till undervisning, rätt till daglig verksamhet, öppna elevhem och med tiden gruppboheter istället för anstalter. En kombination av bland annat föräldraföreningars kamp, myndigheters ökade tillsyn, mediernas uppmärksamhet och högkonjunktur gjorde att riksdagsbeslutet 1967 togs i enighet. Den obildbare sinneslöe var nu medborgare med rättigheter. Men kampen är inte över. Grunewald tog en ny debatt med ansvarig minister i *Expressen* 2011-03-31, denna

gång gällande LSS-personalen. Att staten inte satt några kompetenskrav för den medarbetargruppen ansåg Grunewald både pinsamt. Han menade att det ligger något djupt odemokratiskt i att de som arbetar inom området inte nås av de kunskaper som finns. Därmed "saboterar" staten sin egen lag. Erövrade rättigheter behöver bevakas så de inte urholkas.

På regeringens webbplats för mänskliga rättigheter, www.manskligarattigheter.se, fastslås att ansvaret för att de mänskliga rättigheterna inte kränks vilar på regeringen och på all statlig och kommunal verksamhet. Men på grund av sin storlek är dessa också tröga, fulla av intresse motsättningar och inte alltid så lyhörda. I den just utkomna boken *Rättighetsbaserat i kyrkorna. Introduktion och metoder* (en samproduktion av Svenska kyrkan, Sensus och Fonden för mänskliga rättigheter) vill författarna fokusera individens rätt och rusta människor att göra sina egna röster hörda. Det handlar då om att lämna ett välmenande behovstänkande för att involvera rättighetsbärare och skyldighetsbärare. Målet är en i bästa fall gemensam process för att identifiera orsaker och möjliga åtgärder. Från offer till rättighetsbärare är slagordet.

Poängen är att koppla problem och utsatthet på individnivå till en kollektiv och därmed politisk samhällsnivå. Våra församlingar kan på detta sätt att utöva diakoni på ett annorlunda sätt – jämfört med att dela ut matkassar – ge ekonomiska bidrag eller, som det också diskuteras, anta rollen som leverantör av välfärdstjänster. Rollen blir varken givarens eller utförarens, utan debattörens och möjliggörarens. I detta nummer av *Svensk Kyrkotidning* ges exempel i reflektionen om "påskupproret", om de människor som utförsäkrats. Från Svenska kyrkans internationella diakoni rapporteras om vad sociala trygghetssystem kan innebära. Rättigheter kan vara bättre än hjälp till självhjälp.

STIG LINDE

